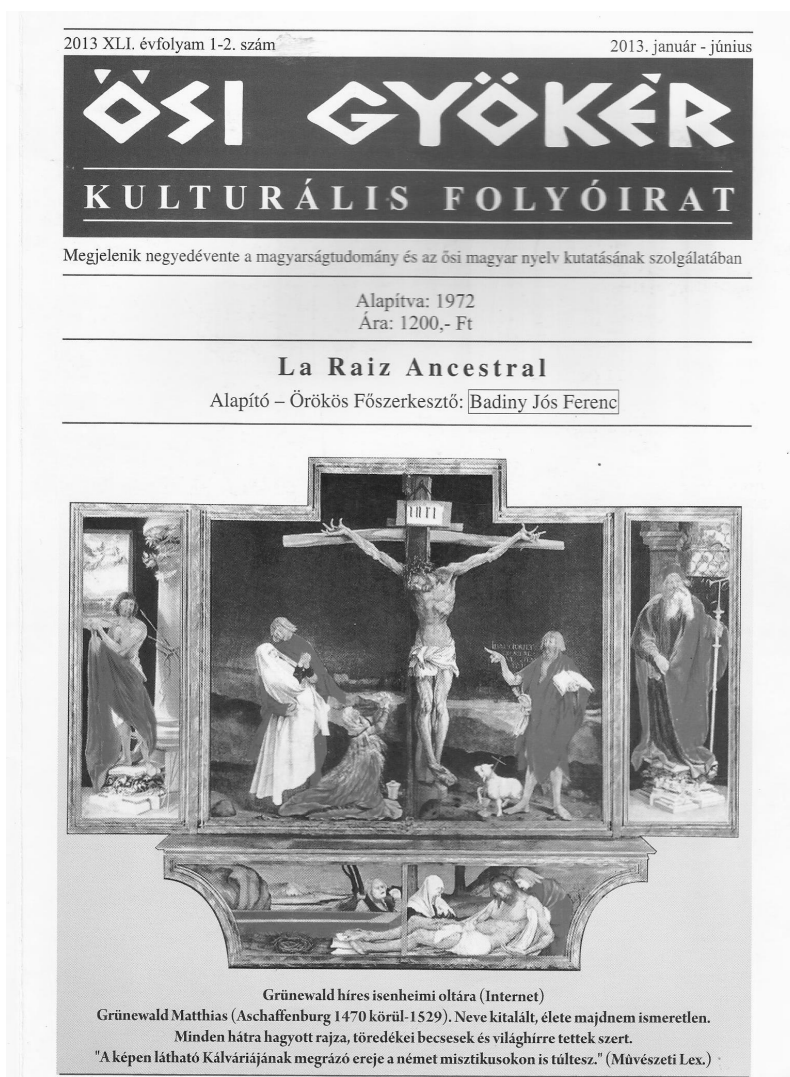

PhS Bakk Erzsébet

Ősi Gyökér a magyar kulturális szemle
az Országos Széchényi Könyvtár „Hungarica” világhálóján

Elhangzott a XX. Magyar Őskutatási Fórumon, Miskolcon 2015. augusztus 4-én.

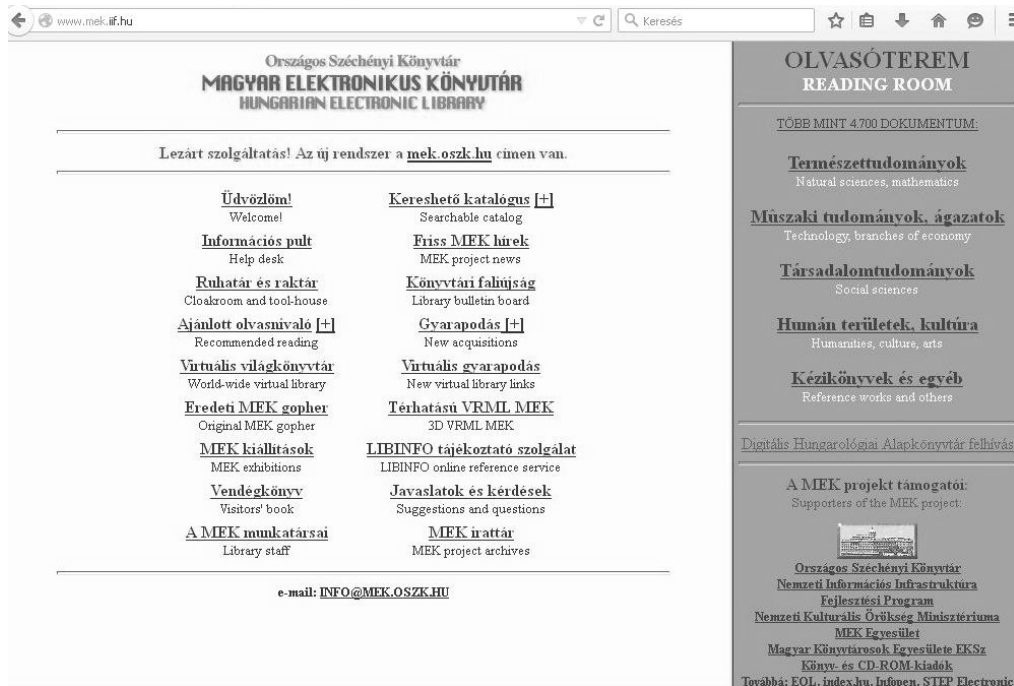
„Ha majd a szellem napvilága
Ragyog minden ház ablakán...”¹

1. kép. Ősi gyökér c. folyóirat címlapja. 2013. XLI. évfolyam 1-2. szám

Induljunk ki a szakirodalomból, vagyis a könyvtár feladataiból. A könyvtár gyűjt, feldolgoz, megőrizz, szolgáltat (szétsugároz). A Magyar Elektronikus Könyvtár (MEK), amely egyesületi formában működik úgy, mint a Miskolci Bölcsész Egyesület. A Magyar Elektronikus Könyvtár Moldován István és Drótos László kezdeményezésére jött létre. A Magyar Elektronikus Könyvtár (MEK) névvel a magánkezdeményezés azzal a céllal indult 1994-ben, hogy létrehozza az ország első könyvtárát az Interneten: összegyűjtse és szolgáltatassa a számítógépes formátumban levő dokumentumokat, határainkon innen és túl.

¹ Petőfi Sándor: A XIX. század költői In: <http://mek.oszk.hu/01000/01006/html/vs184701.htm#09>

2. kép. A régi MEK (mek.iif.hu).

Ma az Országos Széchényi Könyvtárban² működik, mint közhasznú tevékenységet folytatva a web oldala az (mek.oszk.hu)³. A közel 2600-féle digitális folyóirat, magazin és újság nyilvántartása, melyek egy része helyben is archivált a hosszú távú megőrzés és a stabil hivatkozhatóság érdekében. Az állományban a mai szakfolyóiratok mellett megtalálhatók a külföldön élő magyarság által megjelentetett időszaki kiadványok, valamint visszamenőleg digitalizált kulturális és tudományos lapok régi évfolyamai is. Keresni lehet a tartalomban és a teljes szövegben is.

3. kép Az új MEK (mek.oszk.hu)

² A posta címe: OSZK E-könyvtári Szolgáltatások Osztály Budapest, 1827 Budavári Palota F épület.

³ „Ezt a közhasznú tevékenységet azóta már az Országos Széchényi Könyvtár, valamint az időközben megszerveződött Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület is támogatja.”

4. kép. Teljes szövegű kereső (<http://epa.oszk.hu/kereso/phtml?id=02387>)

Az EPA (egy elektronikus periodika adatbázis melynek a web oldala az (*URL: <http://epa.oszk.hu>, <http://www.epa.hu>*).

Elektronikus és a digitális forma különbségéről röviden. A MEK kezdetben szöveges (teljes) szövegű állományt gyűjtött és később kép és hanganyagokkal is kibővült az állománya.

Az EPA vagyis az Elektronikus Periodika Adatbázis a teljes néven Elektronikus Periodika Archivum és Adatbázisa (*URL: epa.oszk.hu*). A periodika fogalma legalább egy évben 1-szer megjelenő folyóirat vagy más dokumentum típus, amelynek van periodicitása.

2013. július 11-től a tárgyalat periodikának 10 éves anyaga (retrospektív) fent az elektronikus könyvtárban. EPA URL: <http://epa.oszk.hu/02300/02387>. Az Ősi gyökér kiadvány URL: <http://epa.oszk.hu/02300/02387> található meg.

A Gutenberg galaxisról: A különböző információhordozók nem egymás ellenére, hanem békés együtt élésre lettek ítéelve.

Az egyik vagy másik információhordozó megjelenési formája nem a másik ellen, hanem kiegészítéseként működik a fejlődésünket szolgálva.⁴ Az internet és az adatbázisok: Napjainkban már természetes lett az internet használat. Kitölti a napjaink és óráink sokaságát. De sajnos sokan ma még nem tudnak adatbázisokat kezelni pedig ezek ismerete az információkeresésben elengedhetetlen lenne. Ma már meglehetősen egyszerű is. Sajnos a belső vagy külső adtabázisok, mint az Országos Széchényi Könyvtár katalógus online használata, vagy elektronikus könyvtár így az elektronikus periodika használata sem természetes jelenség a felhasználói körökben.

⁴ A MEK Egyesület tisztségviselői (Megválasztva 5 évre 2015. április 10-én.), Elnökség: Monok István, Elnök: Monok István (MTA Könyvtár és Információs Központ), Ügyvezető elnök: Moldován István (Országos Széchényi Könyvtár), Elnökségi tagok: Drótos László (Országos Széchényi Könyvtár), dr. Kokas Károly (Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár), Király Péter (GWDG - Gesellschaft für wissenschaftliche Datenverarbeitung mbH Göttingen). Felügyelő bizottság: Elnök: Telek Lászlóné (nyugdíjas), Bizottsági tagok: Téglási Ágnes (MTA Könyvtár és Információs Központ), Mészáros Atilla (EPA).

5. kép. MEK-EPA-DKA közös keresője

Tükörszerver: <http://epa.niif.hu>, <http://epa.uz.ua>, <http://efolyoirat.uz.ua>. Elkészült a mobil felülete: <http://m.epa.oszk.hu>, található.⁵

A digitális kiadóknak ajánlást készítettek a Digitális könyvtári füzetek I. CD (EPA ajánlás) címmel a *digitális dzsungel* kialakulása ellen.⁶ Kereshetünk a tárgyalat adatbázisokban „böngészés cím szerint, böngészés téma szerint” és teljes szövegű kereséssel: <http://epa.oszk.hu/html/kereso.phtml?id=02387>⁷.

⁵ OAI szerverek: <http://epa.oszk.hu/oai/oai?verb=Identify> és a <http://mek.oszk.hu/cgi-bin/SAJATEPAXOAI/oai.cgi>. <http://vitis.oszk.hu:8080/repo/OAIHandler?verb=ListRecords&metadataPrefix=bibliographic&set=xepa>

⁶ Digitális könyvtári füzetek I. CD (EPA ajánlás). „Megjelent az "EPA ajánlás elektronikus folyóiratok kiadóinak, szolgáltatóinak elektronikus időszaki kiadványok public domain publikálásához” című CD. Az OSZK-ban készített módszertani ajánlás valódi és sikeres könyvtárosi kísérleteken alapul. Ha mindebben már most kétsége támadt, akkor kérjük, foglaljon helyet a számítógép előtt, és keressen rá ezekre a címekre egyenként a Google-ben: Magyar Könyvszemle, Mercurius Veridicus Ex Hungaria, Magyar Philosophiai Szemle, Vasárnapi Újság, Charivari.

Az Elektronikus Periodika Archívum (EPA) kiadványai mind a Google találati lista első oldalán találhatóak, mert a megfelelő módszertani elveket követve készültek. A CD-n található ajánlást kipróbált és szabványos megoldások figyelembevételével foglalmaztuk meg. Lehet, hogy annak szövege első látásra hosszú és száraz, de csak azok számára, akik napi munkájuk során nem foglalkoznak az online tartalomszolgáltatás gyakorlati problémáival. Azoknak, akik viszont igen, nagy segítség lesz mindennapi munkájuk során, hiszen valóban módszertani ajánlásról van szó. A kiadvány mellékleteként közöljük egy méltatlanul kevésbé ismert sajtótörténeti érdekesség, az 1838-ban élt "Természet" című lap PDF, ill. JPG formátumú digitális változatát, az ajánlásban megfogalmazott megoldásokat illusztrálandó. A CD megvásárolható a Könyvtári Intézetnél, ára: 800 Ft. További információ: kint@oszk.hu

⁷ Tanácsok a teljes szövegű kereséshez a MEK ajánlása: „A teljesszövegű keresővel a gyűjteményben levő HTML formátumú dokumentumokban lehet keresni szavak vagy szótöredékek előfordulásaira (utóbbi esetben * jellel csonkolható a szó vége). A találati listában azok az (HTML (angolul: Hyper Text Markup Language=hiperszöveges jelölőnyelv) egy leíró nyelv, melyet weboldalak készítéséhez fejlesztettek ki, és mára már internetes szabvánnyá vált a W3C (World Wide Web Consortium) támogatásával. Az aktuális változata a 4.01, mely az SGML általános jelölőnyelv egy konkrét alkalmazása (azaz minden 4.01-es HTML dokumentum egyben az SGML dokumentumszabványnak is meg kell, hogy feleljen). Ezt tervek szerint lassan kiszorította volna az XHTML (ami a szintén SGML alapú XML leíró nyelven alapul), állományok jelennek meg, amelyeknél a beírt szavak mindegyike előfordul (logikai AND kapcsolat). Csak legalább négybetűs szavakra lehet keresni és ezek közül is "tiltottak" a következők: azok, csak, vagy, mert, hogy. A találati listában egy tételre kattintva az adott HTML

6. kép. Elektronikus Periodika Adatbázis Archívum (epa.oszk.hu)

A hagyományos nyomtatott dokumentumoknak a megjelenése és a digitális vagy elektronikus formátumok nem ellentétei egymásnak. Hiszen tudjuk az elektronikus könyv így az E-book sem szorította ki a hagyományos nyomtatott könyvet. Úgy mint a televízió nem váltotta le a rádiózást sorolhatnám.

A Gutenberg galaxisnak nincs vége és valószínű, hogy nem is lesz vége, amíg ember élni fog a Földön.

Miért? A könyv vagy folyóirat digitális vagy elektronikus változata ma már az új hordozók esetében nem a helyi géphez kötött, hanem hordozhatóvá vált, de nagyon sokan a nyomtatott formát a kezükbe akarják fogni és a kényelmetlen gépről olvasás helyett a fizikailag az adott dokumentumot az egybe látás miatt is az illata miatt is megvásárolják. Hiszen egy elektronikus dokumentum egy dolgot nem, ma még biztosan nem tud visszaadni, a nyomtatott könyv, folyóirat friss illatát.

A digitális dokumentum előnye, hogy a világhálón egy adott adatbázisban megtalálható és archivált formában is visszakereshető.

Ha nem adatbázisról van szó, akkor azt tudjuk, hogy a böngésző háborúk miatt eléggé esetleges egy adott dokumentum megtalálása és visszakeresési lehetősége.

Végül beszéljünk a digitális forma előnyéről. Egy adott dokumentum rendszerbe való elhelyezése és ennek visszakeresése időkímélő és hasznos a felhasználó számára, mert az adott témában újabb releváns információkra is találhat.

A kereső kérdések a relevancia és a csonkolások kérdése: Az internet fejlődése során a bárhol elhelyezett információ megtalálási esélye %-a aránya is változott.

file jelenik meg, ezen belül a böngészőprogram belső keresőjével (rendszerint Ctrl/F) találhatjuk meg a keresett szót. Ha nincs találat, próbáljunk más szinonimát beírni, vagy csonkoljuk a szót egy * jellel, illetve adjunk meg kevesebb szót vagy használjuk a kezdőlapról elérhető "összetett" teljes szövegű keresési lehetőséget. Ha túl sok a találat, akkor írjunk be még egy-két jellemző szót (szóközökkel elválasztva). A kiadvány borítólapjára ennek az ablaknak a bezárásával térhet vissza.”

XML Az XML (Extensible Markup Language, Kiterjeszhető Jelölő Nyelv) a W3C által ajánlott általános célú leíró nyelv, speciális célú leíró nyelvek létrehozására.

A kereső kérdések a böngészők háborújának a végeredménye a teljes szöveg felismerés lett. Az internet használat kezdeti időszakában releváns szavak vagy kifejezések felsorolása elégséges volt a megfelelő információ kinyeréséhez.

Napjainkban a kezdetekhez képest mindenféleképpen azt mondhatjuk, hogy üzleti tevékenységgé vált az internetes visszakereshetőségről bár csak egy reklámszöveg találati arányáról is van szó. Az Ősi Gyökér című kulturális és tudományos folyóirat digitális megjelenése a 2004-től 2015-ig több, mint 10 éves feldolgozásra került.

2004-2015-ig feldolgozták, vagyis digitalizálták az Ősi Gyökér című folyóiratot. Az akadálymentesített formája a „VMEK a VEPA” (E-folyóirat) URL: efolyoirat.oszk.hu,⁸ amelyen a gyengén látók és a vakok is használhatnak (hangos könyvek MP3)⁹ elektronikus dokumentumokat a Magyar Elektronikus Könyvtárban¹⁰ így az Elektronikus Periodika Adatbázisban is.

A MEK-EPA-DKA közös kereső oldallal is rendelkezik. De közös kereső: EPA-HUMANUS-MATARKA oldalak.

7. kép. A Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület (<http://mek.oszk.hu/egyesulet>)

A cikkek feldolgozása természetesen analitikusan is megtörténik a magyar folyóiratok tartalomjegyzékeinek kereshető adatbázisában (MATARKA)¹¹ amely „2002 óta létező, a Miskolci Egyetem, Könyvtár, Levéltár, Múzeum által fejlesztett és működtetett, túlnyomórészt Magyarországon megjelenő tudományos és szakmai folyóiratok tartalomjegyzékeinek kereshetőségét és böngészését lehetővé tevő, bárki számára térítésmentesen elérhető országos szolgáltatás. Az adatbázis építésében több mint 35 könyvtár, 30 feletti szerkesztőség, 8 magánszemély vesz részt. Alapfunkcióin túl elvezet a feldolgozott folyóiratok honlapjára, hozzáférést ad ugrópontok segítségével a cikkek teljes szövegéhez, ha azok szabadon elérhetők az interneten, illetve ha nem, akkor közvetítésével a cikkek másolata megrendelhető az Országos Széchényi Könyvtártól. A MATARKA évente majd másfél milliónyi használatot regisztrál, a feldolgozott cikkek száma több mint 2 millió, a folyóiratok száma 1500 felett van és majd fél millió cikk teljes szövegéhez lehet hozzáférni.” Tehát 2015. július 25-én 3090317 tétel között kereshetünk.

⁸ Az E-folyóirat az EPA akadálymentes felülete.

⁹ Beszélő könyvek.

¹⁰ Arcanum Adatbázis Kft., Bányászattörténeti Kutatások Alapítvány Rudabánya, Bányászattörténeti Múzeum Rudabánya, Creative Commons, Családok a Családért Egyesület, Családakadémia Kiadó, Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Distributed Proofreaders, Enciklopédia Humana Egyesület, Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, Erdélyi Múzeum-Egyesület, Eszterházy Károly Főiskola, The European Library, Europeana, Fórum Kisebbség-kutató Intézet, Haáz Rezső Múzeum Tudományos Könyvtára, Hadtörténelmi Levéltár, HUNGAROVOK, INTEGRITY Kft., Irodalmi Rádió, Kájoni János Megyei Könyvtár Csíkszereda, Kárpátaljai Magyar Főiskola, Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Körmenyi Galéria, Magyar Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetsége, Mercator Stúdió, Makkai Sándor Prot. Népf. Egyesület, Mikes International, Mindenkinek van hangja! MTA Etnikai-Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, MTA Filozófiai Kutatóintézet, MTA Közgazdaság-tudományi Intézet, MTA Politikai Tudományok Intézete, MTA Szociológiai Kutatóintézet, MTA Világ gazdasági Kutatóintézet, Művelődési Központ, Könyvtár és Múzeum, Edelény, OMGK, Összefogás a Börtönügyért Egyesület, Project Gutenberg Hungarian Team, Selye János Egyetem, Syllabus, Terebess Kiadó, Trezor Kiadó.

¹¹ Magyar tartalomjegyzék adatbázis.